

Bemærkninger til *Eventyr og Historier*

»*Gudfaders Billedbog*« har sin egen lille Historie:

En Dag mødte jeg paa Gaden vor fortjenstfulde Oldgransker Conferentsraad *Thomsen*; han kom fra Paris og fortalte at han paa et af de mindre Theatre havde seet et Slags historisk Folkekomedie om Staden Paris. Det Hele var temmelig poesiløst, sagde han, det var heller ikke godt sat sammen, men for ham havde det været interessant at see denne Billedrække af de forskjellige Tider; han meente, at jeg maatte kunde benytte Ideen og med mere digterisk Beandelse være i Stand til at skrive for Casino-Theatret en lignende Folkekomedie, hvori man fik hele Kjøbenhavns Historie. – Jeg tænkte derover, og da Aftenen kom, at Byens Gader for første Gang fik Gasbelysning, og Gassen tændtes, men ogsaa, dog kun for denne Aften, de gamle Tranlygter brændte, saa at man paa een Gang kunde see Lyskraften hos Gas og hos Tran, fandt jeg heri Rammen til at omslutte de historiske Billeder. Som Skjønheds Idee, som aandelig Traad gjennem det Hele, tænkte jeg mig de mægtige Rullestene, der i Oldtiden, paa lisflager bares herved og strandede paa Havets Sandbanker, hvor siden Axelhuus reiste sig, løftedes i vore Dage som Marmorskikkelse paa Thorvaldsens Bud. I længere Tid beskæftigede jeg mig med denne Digtning, men den blev mig for mægtig og vilde umuligt, om den fuldførtes, kunne fremstilles paa en saa lille Scene som *Casinos* og med de Kræfter, som der fandtes. Jeg opgav det Hele, men benyttede senere Ideen til en Billedbog, paa hvis hvide indbundne Blade jeg klistrede Billeder, samlede rundt om fra og ved et Par skrevne Ord saaledes bleve satte i Forbindelse, at de dannede en heel sammenhængende Historie: *Kjøbenhavns Liv og Levnet* seet ved Tran og Gas. Langt senere blev, naturligviis uden Billederne, Historien forkortet aftrykt i »*Illustreret Tidende*«. Den fik derpaa Plads mellem »*Reiseskizzer og Pennetegninger*«, (»*samlede Skrifter*«, 28de Bind). Critiken fandt, at den der ikke var paa sin rette Plads, den hørte hjemme mellem *Eventyr og Historier*. Jeg har derfor nu optaget den her, forsynet med *Frølichs* Tegninger.

Eventyret »*Laserne*« er skrevet længe før »*Gudfaders Billedbog*«. – Den norske Literatur var den Gang endnu ikke optraadt med den Friskhed, Betydning og Mangfoldighed, som nu. *Munch* havde kun skrevet lidt; *Bjørnson*, *Ibsen*, *Jonas Lie*, *Magdalene Thoresen* etc., kjendtes ikke; men jevnlig deroppe fra pukkede man paa de danske Digtere, selv paa *Oehlenschläger*, det ærgrede mig og jeg fik Lyst til ogsaa at sige et Ord, give en Snært i een eller anden lille Digtning. I den kommende Sommer var det, under et længere Ophold paa *Silkeborg* i Besøg hos Papirfabrikant *Michael Drewsen*, hvor jeg daglig udenfor Fabriken saae de store Dynger af Klude hentede allevegne fra, at jeg skrev Eventyret: *Laserne*. Man kaldte det morsomt, men selv fandt jeg mere Braad end Poesiens Honning deri, og lagde det derfor hen. Flere Aar efter, i hvilken Satiren, om en saadan havde været der, ikke længer ganske passede, blev Eventyret igjen taget frem, de stridbare Laser lige velmeent behandlede og sete gennem Lunets Glar; norske og danske Venner opmuntrede mig til at lade det trykke, og jeg gav det til »*Folkekalender for Danmark 1869*«.

»*Vænø og Glænø*« er blevet til i en improviseret Skaaltale ved Middagsbordet paa Holsteinborg, hvor Ingeniører fra Kjøbenhavn vare tilstede, da det paatænktes at inddæmme Glænø med Fastlandet.

1868 udkom i et lille Hefte for sig Eventyret: »*Dryaden*«. Jeg var i Foraaret 1867, i Anledning af den store Verdens-Udstilling reist til *Paris*, hvor Opholdet da aldrig før eller senere i den Grad har henrevet og opfyldt mig som under denne Tidsbegivenhed. Ved min Ankomst stod Udstillings-Bygningen reist og indviet; uagtet endnu ikke heel færdig, var Skuet af den mægtigt og overvældende. I Frankrig og i alle Lande meldte Aviserne om denne Herlighed. En dansk Referent forsikkrede, at Ingen uden *Charles Dickens* vilde være i Stand til at give en Skildring heraf. Det forekom imidlertid mig, at det ogsaa laae for mine Evner, hvor glad vilde jeg blive, om jeg kunde løse denne Opgave, og at Landsmænd og Fremmede maatte erkjende det. Opfyldt af denne Tanke saae jeg en Dag ude paa Pladsen foran Hotellet, hvori jeg boede, et udgaaet henslængt Kastanietræ. Tæt ved holdt paa en Arbeidsvogn et ungt, frisk Træ, hentet denne Morgen fra Landet for at plantes herinde. Ideen til et Eventyr om *Pariser-Ustillingen* var gjemt og givet mig i det unge Træ; *Dryaden* vinkede mig. Hver Dag, under Opholdet i *Paris* og efter Hjemkomsten til Danmark, formede sig og klang gennem Tankerne *Dryadens* Livshistorie knyttet til den store Verdens-Udstilling. Denne havde jeg imidlertid ikke kjendt og seet i sin Heelhed, skulde min Digtning blive et tro og fyldigt Billed af den, maatte jeg endnu en Gang i Udstillingstiden derhen. Og derfor allerede i September var jeg der igjen. I Kjøbenhavn blev da, efter min Hjemkomst, Digtningen fuldført og tilegnet Vennen gennem mange Aar, Digteren *J. M. Thiele*.

1870 udkom i Størrelse og Format som »*Dryaden*«: »*Tre nye Eventyr og Historier*«:

Hønsegrethes Familie,
Hvad Tidselen oplevede,
Hvad man kan hitte paa.

Dette Hefte tilegnedes min trofaste Ven i tunge og gode Dage Etatsraad *E. Collin*.

En Dag i »*Studenteforeningen*« læste jeg tilfældigt, i »*Laaland-Falsters Stiftstidende*«, nogle historiske Optegnelser om den høiadelige Jomfru *Marie Grubbe*, der først havde levet udi Ægteskab med Kong *Christian den Femtes* Halvbroder *Ulrik Frederik Gyldenløve*, siden været gift med en jydsk Herremand og tilsidst, medens hendes tredie Mand, en fattig Matros, der var i Slaveriet, selv endte kummerligt som Færgeskoneovre paa Falster. Efterretningen henviste iøvrigt til »*Holbergs Epistler*«. I disse fortæller *Holberg*, at han som ung Student, da Pesten rasede i *Kjøbenhavn*, opholdt sig paa Falster og boede der hos Færgeskonen, Mo'er *Søren Sørensen Møller*, den een Gang høiadelige Jomfru *Marie Grubbe*.

Her var et rigt Stof til Digtning; *dansk Atlas* og *Thieles* Folkesagn gave endvidere enkelte Oplysninger og jeg skrev Historien: »*Hønsegrethes Familie*«.

»*Hvad Tidselen oplevede*« har ingen anden Anledning, end at jeg paa Marken ude ved *Basnæs* saae et saadant Pragtexemplar af en Tidsel, at jeg maatte tegne den ned i en Digtning.

»*Hvad man kan hitte paa*«, hører til de oplevede Eventyr.

Ved Juletid 1871 udkom: *Nye Eventyr og Historier*, ny Samling, tilegnet Forlæggerne af mine Skrifter, Brødrene *Theodor Reitzel* og *Carl Reitzel*.

Dette Hefte fremtraadte i det kjendte tidligere Format med det vante Billede paa Omslaget, og indeholdt tretten Eventyr og Historier.

Lykken kan ligge i en Pind,
Kometen,
Ugedagene,
Solskins-Historier,
Oldefa'er,
Hvem var den Lykkeligste,
Lysene,
Det Utroligste,
Hvad hele Familien sagde,
»Dandse, dandse Dukke min!«
»Spørg Amagermo'er«,
Den store Søslange,
Gartneren og Herskabet.

Alle vare skrevne i det sidste Aar, og de tolv førstnævnte allerede trykt i forskjellige Tidsskrifter og Blade, saaledes var »*Lykken kan ligge i en Pind*« og »*Hvad hele Familien sagde*«, først meddeelt i »*For Romantik og Historie*«. Den første af disse er skrevet under et Sommerophold i Jurabjergene. Her hørte jeg fortælle om en fattig Dreier, der, da Knappen, som holdt hans Paraply sammen, altfor tidt sprang af, en Dag dreiede sig en lille Træ-Pære, der, sat i en Lidse, viste sig mere praktisk til at blive og holde fast. Til sine Naboers Paraplyer dreiede han nu ogsaa et Par Smaapærer, og snart fik han fra Landet og Byerne Bestillinger paa flere af samme Slags, da nogle Aar var gaaet, sad han som en holden Mand. Den Begivenhed gav Anledning til Historien: *Lykken kan ligge i en Pind*.

Som ældre Mand gjensaae jeg den straalende Komet, jeg havde seet som Barn; det var som havde jeg seet den Aftenen forud, og dog laae der saa mange Aar og Erindringer imellem og jeg skrev »*Kometen*«.

»*Ugedagene*« bleve fortalte paa Opfordring, i Hast at fortælle en Historie om Dagene i Ugen; siden bleve de første Gang trykt i *Thorkildsens Kalender*.

I »*Solskinshistorier*« er, ved Tildelelsen af Lykkegaverne, tænkt paa bestemte betydende Mænd i vort Land.

»*Oldefa'er*« blev nedskrevet i Erindringen om en Samtale en Gang med *H. C. Ørsted*, om »gammel Tid og ny Tid«, hvorom han havde skrevet en Afhandling i *Kjøbenhavns Almanak*. »*Lysene*« er en lille Historie hentet fra Virkeligheden.

»*Det Utroligste*« og »*Hvad hele Familien sagde*«, høre tildeels ogsaa til det Oplevede.

»*Den store Søslange*« er et Nutids Eventyr, som »*Dryaden*« er det. Nutidens Opdagelser og Bevægelser give rigt Stof til Digtning, og er mit Øie blevet aabnet derfor, da skylder jeg det *H. C. Ørsted*.

Ikke tidligere kjendt eller trykt var her i Heftet Historien om »*Gartneren og Herskabet*«. Ogsaa den, som jeg troer, er skrevet ud af vor Tid, og som saaledes synes den særligt at have slaet an. Den hører til de Eventyr og Historier, der ved Oplæsning eller Fremsigelse fra Scenen har paa een Gang faaet et større Publikum. I mine yngre Aar var det Sædvane ved Concerter at have Declamations Numere, der altid vare Digte. Den udmærkede Konstnerinde Jomfru *Jørgensen* ved det kongelige Theater var den Første, som forsøgte at fortælle i Concertsalen et af mine Eventyr; siden med stor dramatisk Virkning fortalte fra Scenen *Phister*: »*Keiserens nye Klæder*«. Afdøde gamle *Rosenkilde*, ligesom *Nielsen*, have ogsaa forsøgt det; til

det ganske Fortræffelige hører *Michael Wiehes* Fremsigelse af »Det er ganske vist«, »Flipperne« og »Klods Hans«, ligesom ogsaa *Høedts* og *Mantzius's* Foredrag. Paa Casino maa nævnes *Christian Schmidt*, *Stigaard* og *Madsen*.

Ved Juletid 1872 udkom tredje Række, anden Samling: Nye Eventyr og Historier, med et Tilegnelses Digt »*Rolighed*«.

Udenfor Kjøbenhavn ved Kalkbrænderiet ligger Landstedet »*Rolighed*«. I den gamle Deel af Bygningen levede for mange Aaringer siden Generalinde *Hegermann-Lindenchrone*, Forfatterinde til Dramaet *Eleonore Ulfeldt* og nogle mindre Fortællinger, siden boede her *H. C. Ørsted*. Den nuværende Eier, Grosserer *Moritz Melchior*, ombyggede den gamle Gaard til et lille *Rosenborg* og gav mig her et gjestfrit hyggeligt Hjem i Sommertiden, her bleve flere af de senere Eventyr og Historier skrevne og særligt de fire, som udgjorde det nye Hefte 1872 med Tilegnelsesdigtet:

Rolighed

Det gamle Kjøbenhavn groer over Volden,
 Det kneiser ungt ud mod de aabne Søer,
 Hvor »*Rosenvænget*« naaer til *Øresund*,
 Og Konstner-Navne lyse ud i Verden¹.
 Her trives Roserne. Det vilde Viinløv
 Udfolder Efteraarets Farvepragt,
 Mens bag Kastanietræer og Hyld og Popler
 Et Hjem sig løfter, minderigt fra Fortid.
 Her Sangen lød: »*Eleonora Ulfeldt*«,
 Her Tænkeren sad under Poppelpilen
 Og lyttede til *Aanden i Naturen*.
 Det Hjem er nu et lille »*Rosenborg*«,
 Med Taarn og med Altaner ud mod Sundet,
 Hvor *Malmø* og *Landskrona* sees i Solskin
 Og *Tycho Brahes* Ø og *Gyldenlund*.
 I Karavane Skibe gaae forbi,
 Slig Svaneflok, saa stor, kun sees i Sundet.
 Naar saa i Aften Himlens Stjerner blinke,
 Og Fyret fra »*Trekroner*« lyser vidt om
 Hvert Fartøi ude tænder sin Lanterne,
 Troer man at see et festbelyst *Venedig*,

1 * Da Digtet blev skrevet boede her og tildeels boe endnu: Fru *Heiberg*, Malerne *Skovgaard*, *Sørensen*, *Læssøe*, *Aagaard*, Medailleuren *Conradsen*, Componisten *Emil Hartmann*, Digteren *Bergsøe*, *Lobedanz*, *Henriette Brandis* etc.

En svømmende, illumineret By.
 Dog skønnest er her inden fire Vægge,
 I Gjestfrihedens lykkelige Hjem.
Johannes Ewald sang udødeligt
Rungstedts Lyksalighed. O, havde han
 I vor Tid levet og i dette Hjem,
 I dette Hjertelag, hos disse Venner,
 Han havde sjunget da en deilig Sang
 Om »*Rolighed*« og *Rosenvængets* Roser.
 Mit Hjem i Hjemmet, hvor bag Hyldens Hang
 Mit Liv fik Solskin og min Harpe Klang,
 Dig bringer jeg taknemlig, glad min Sang!

Heftet indeholdt:

Hvad gamle Johanne fortalte,
Portnøglen,
Krøblingen,
Tante Tandpine.

Ogsaa om disse har jeg et Par Bemærkninger og Optegnelser.

I min Barndom saae jeg i *Odense* en Mand, der lignede et Skelet, guul og gusten, kun Skind og Been; en gammel Kone, der tidt fortalte mig Eventyr og Spøgelsehistorier, gav mig Besked om, hvorfor han saae saa ynkelig ud. Gryden havde været sat paa at koge efter ham, da han var ude i fremmede Lande. Naar en Ungkarl var paa Vandring, om nok saa langt borte, kunde hans Kjæreste, blev Længslen efter ham altfor stor, gaae til den kloge Kone, faae hende til at sætte Gryden over Ilden, putte Djævelskab deri, og saa lade den koge Nat og Dag. I hvor langt ude i Verden Ungersvenden da var, maatte han, uden Rast eller Hvile, afsted hjemad, hvor Gryden kogte efter ham og Kjæresten ventede. Naar han da naaede Hjemstedet, var han kun Skind og Been, saae ynkelig ud og det tidt for hele sin Levetid. Det kunde jeg see paa Manden her, ham havde Gryden kogt efter. Den Fortælling gjorde et dybt Indtryk paa mig og er benyttet i: »*Hvad gamle Johanne fortalte*«.

I Historien om »*Portnøglen*« er ogsaa benyttet et Træk af Overtroens Kløgt. Det er ikke saa mange Aaringer siden, at ogsaa i *Kjøbenhavn* »Borrdandsen« spillede et Slags Rolle. Mange troede paa den, endogsaa Folk af Begavelse og aandelig Betydning, de kunde troe at der var en Aand i Borde og andre tømrede Meubler. – I Tydskland, paa en større Herregaard, hos begavede opvakte Mennesker, gjorde jeg Bekjendtskab med *Nøgle-Aander*. Nøglen kunde give Besked om Alt, og Mange troede paa det. Jeg har i Historien »*Portnøglen*« udviklet dens Behandling og Betydning, men lagt Tiden nogle Aar længere tilbage, end jeg blev indviet i Nøgle-Klogskaben. – Hvad her fortælles om Kjældermandens Besøg hos Kammerraaden og *Lotte-Lenes* Opdragelse for Konsten hører til det Oplevede.

Historien om »*Krøblingen*«, der er en af de allersidste jeg har skrevet og maaskee skriver, troer jeg at høre til en af de heldigste jeg har givet, og som et Slags Forherligelse af Eventyrdigtning kunde den maaskee passende slutte den hele Samling.

Eventyret »*Tante Tandpine*« er imidlertid det senest digtede og nedskrevne.

»Eventyr og Historier« ere blevne saa godt som oversatte i alle europæiske Sprog², de ere i mit Fædreland og langt uden for dets Grændser i mange Aar en Læsning for Gamle og Unge. Den høieste Lykke er saaledes blevet mig forundt at opleve en sliq Velsignelse, men er man imidlertid, som jeg, naaet op mod Menneskenes sædvanlige, høieste Levealder, Bibelens »syv Gange ti«, vil denne lykkelige Virksomhed være nær sin Afslutning. I det jeg da ved denne Juletid bringer samlet Resten af hele min Rigdom: *hundrede og sex og halvtredsindstyve* Eventyr og Historier, være Violinspillerens Ord i Eventyret »Pen og Blækhuus« mit Slutnings Ord, har jeg virket noget Godt, »Gud alene Æren!«
»Rolighed« den 6. September 1874.

2 Een af de fyldigste og bedst skrevne Afhandlinger om disse Digtninger har Hr. *Dr. G. Brandes* givet i Illustreret Tidende Nr. 511–13 (Tiende Bind), ligesom ogsaa tidligere *Dr. K. A. Mayer* i sin Afhandling over »Das Märchen« anviser disse deres Plads og Betydning.